

משא נרחום

מתורתו של מורנו הרב הגאון רבי נחום שיינין שליט"א

לע"נ הרבנית הצדקנית טובה גיטל בת הרה"צ ר' הלל כהן זצ"ל, שמסרה נפשה על תורת בעלה יבלחט"א

סכין אי הוי כלי שרת

ה. וביותר קשה דהנה בסוגיית הגמ' יומא לט' א' (בריש פ' טרף בקלפי) הקשו בגמ' שיקדשו את הקלפי שעושים הגורל ביוה"כ לשני השעירים בקדושת כלי שרת, ומשני שם בגמ' דאם יקדישום הוי כלי שרת מעץ ולא מצינו כלי שרת מעץ. משמע מהגמ' התם דלולי זה היה אפשר לקדש את הקלפי והיה קדוש בקדושת כלי שרת.

והקשו שם בתוס' ישנים בד"ה א"כ הוה ליה כלי שרת וכו'. וא"ת איך הוא כלי שרת והלא כלי שרת גמורין עבודתן מחנכתן, וזה אין בו שום עבודה דהגרלה לאו עבודה היא, ואיך יהיה כלי שרת... ע"כ. העולה מדברי התו"י דכיון דהגרלה לאו עבודה היא לא יתכן דהקלפי יהיה כלי שרת משום דרק עבודתן מחנכתן.

ו. וגדולה מזה מצאנו בלח"מ בפ' ג' מהל' עביוה"כ הלכה ג' שכתב דמאי דאמרינן שחיטה לאו עבודה לגבי שחיטה דכשירה בזר הוי יותר לאו עבודה מהגרלה דקרינן לה שאינה עבודה, ומשום דשחיטה נוהגת בחולין או בנשים ועבדים וכו', משא"כ הגרלה ביוה"כ דלא קרי לה שאינה עבודה אלא משום דאיכא מאן דאמר דכשירה בסגן. ולפ"ז יובן היטב האמור בהמשך דברינו, דאם לגבי הגרלה אמרינן כיון דאינה עבודה לא ייתכן דיהיה קדוש הקלפי בקדושת כלי שרת, ודאי וודאי דאי אמרינן שחיטה לאו עבודה, ברור דלא ייתכן אליבא דהתו"י דסכין בשחיטה יתקדש ככלי שרת. ודו"ק היטב בזה להלן.

ז. וא"כ קשיא טובא קושיתנו לפי יסוד זה של התו"י, דא"כ כיון דשחיטה לאו עבודה היא איך יתקדש הסכין להיות כלי שרת ???

ולקחו את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש... (פ' ד' פסוק יב')

א. בחזקוני כתב וז"ל: את כל כלי השרת. סכינים, קערות כוסות... ע"כ. וצע"ג היכן אשכחן דסכין הוי כלי שרת.

ב. ביותר תמוה עד מאד דאיתא להדיא בתוספתא (מנחות פ' א' הלכה ב')... חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, „משא"כ בשחיטה", (קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה). ע"כ. הרי לנו מפורש בתוספתא דלשחיטת קדשים לא בעינן כלי שרת. וצ"ע.

ג. ובתוס' חולין ג' א' ד"ה כגון דבדק בקרומית של קנה, כתבו דמאי דכתיב בתוספתא שהשחיטה אינה טעונה כלי, „על כרחק לא בעי למימר דאינה טעונה כלי כלל, דהא ילפינן מעולה דטעונה כלי, – (זבחים צז' ב' ומנחות פב' ב' מדכתיב ויקח את המאכלת לשחוט את בנו והתם עולה הואי), – אלא דאינה טעונה כלי שרת קאמר". וצע"ג.

הרי להדיא דהתוס' למדו דפשט הגמ' דשחיטה אינה עבודה כלל, ואינה טעונה כלי, אלא האמת דטעונה כלי אבל לא כלי שרת, ואמי כתב החזקוני דסכין הוא כלי שרת.

ד. ודבר נפלא מצאנו בסעייתא דשמיא הרמב"ן בשמות פ' כ' פסוק כב' על הפסוק כי חרבך הנפת ותחללה וז"ל: ...כי בהניפך עליהם שום ברזל לעשותו כן הנפת עליה חרבך המרצח ומרבה חללים וחללת אותם... ומפני זה לא היה במשכן ברזל... וכן בבית עולמים לא נעשה בו כלי ברזל, מלבד הסכינים כי השחיטה אינה עבודה". עכ"ל.

* * *

* * *

יב. ומעתה אמינא דלפי התו"י ביומא שכתבו דאי אפשר דהקלפי יהיה כלי שרת משום דהגרלה לאו עבודה היא זכינן לדין דלגבי קדושת סכין האם יכול להיות קדוש ככלי שרת ג"כ מיתלא תלי וקיימא, דהאידינא דצריך לשחוט חולין ממילא שחיטת קדשים באמת לאו עבודה היא, ואמטו להכי לא שייך דחפץ שלא עושים בו עבודה דהיינו הסכין יהיה כלי שרת, וזהו מאי דכתבו בתוספתא, „הקמיצה טעון כלי שרת משא"כ בשחיטה", (וכן הוא בתוס' חולין ג' א'), דבאמת מאז כניסת ישראל לארץ דהותר להם בשר תאווה הרי יש שחיטה בחולין ממילא שחיטת קדשים אינה עבודה, ממילא לא שייך דהסכין יהיה כלי שרת בהתאם להאמור בתו"י יומא כנ"ל.

ברם במדבר אליבא דר' ישמעאל דלא הותר להם בשר תאווה ממילא ליכא שחיטת חולין, נמצא דשחיטת קדשים היא עבודה וכהן בדוקא כמבואר במד"ר, וא"כ גם הסכין כל זמן היותם במדבר קדוש בקדושת כלי שרת, דהא כל טעמא דאמרינן השתא דאינו קדשו בקדושת כלי שרת הוא כיון דשחיטה לאו עבודה וזה הוי המניע דאי אפשר לקדשו בכלי שרת, משא"כ במדבר דכיון דשחיטה עבודה מקדשין את הסכין בקדושת כלי שרת.

* * *

יג. ולפ"ז כמה נפלאו ונעמו דברי החזקוני שכתב על האמור בפרשת השבוע, „ולקחו את כל כלי השרת...” כלל בזה סכינים, ומשום דאמנם כן באותה לקיחה האמורת בפרשת השבוע שהיתה במדבר הרי הסכין הוא כלי שרת. ואתי שפיר היטב.

יד. והנה כל האמור לעיל הוא אליבא דשחיטת החזקוני דאגיד בשיטת התו"י ביומא דלא יתכן דכלי המשמש לצורך דבר שאינו עבודה בקדשים יהיה כלי שרת.

* * *

טו. אך בשיטת הרמב"ם מצאנו להדיא דלא סבירא ליה להאי כללא, דז"ל הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות פ' ד' הלכה ז': כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחלה אלא בסכין מכלי שרת, ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין אפילו בקרומית של קנה כשרין. ע"כ.

הרי לן להדיא דלדעת הרמב"ם יש מציאות דסכין יהיה כלי שרת אף כיום דאמרינן דשחיטה לאו

ת. ואשר יראה לומר בזה דהנה מצינו במד"ר ויקרא כב' תנא רבי ישמעאל לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאווה במדבר לפיכך הוזהירן הכתוב שיהי' מביאין קרבנותיהם לכהן, „והכהן שוחט” ומקבל... עכ"ל.

וקשה מה נקט המדרש „והכהן שוחט” הא שחיטה כשירה בזר??!

כמו"כ אין לו מובן מאי האי דכתב המדרש ותלי לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאווה לדין זה דהכהן שוחט ומקבל??!

טז. ויש ליישב דברי המדרש לפי מש"כ התוספות ביומא מב' א' ד"ה שחיטה לאו עבודה היא. וז"ל: בכל דוכתא פרש"י משום דכשירה בזר ותימה הוא... ופירש רבינו יעקב מאורליינ"ש „דלאו עבודה היא דנוהגת אפי' בחולין”... ע"כ.

וכן הוא בתוס' זבחים יד' ב' ד"ה שחיטה לאו עבודה היא... וה"ר יעקב דאורליינ"ש מפרש לאו עבודה היא לפי ששוה בחולין ובקדשים, א"כ לאו מטעם עבודה צוה המקום שחיטה... ע"כ.

* * *

יז. זכינן לדין דהתוס' כתבו דאם שחיטה עבודה או לאו מיתלא תלי בכך דאם יש דין שחיטה בחולין הרי שחיטת קדשים לאו עבודה היא משום דישנה גם בחולין, וממילא כשרה גם בזר. משא"כ אם אין שחיטה בחולין הרי ששחיטה הוי עבודה משום דאינה בחולין. ורק כהן יכול לשחוט קדשים.

יח. ולפי זה כמה נפלאים ומזוקקים הדברים דרווחו בביה מדרשא ומטו לה משמיה דהגאון ר' זלמליה על דברי המדרש רבה הנ"ל דתלי דמה דנאסר לישראל בשר תאווה במדבר דלכן הוא טעמא דהכהן שוחט ולא זר, ומשום דכיון דאסורים בבשר תאווה במדבר. הרי דמאי דאמרינן דשחיטה לאו עבודה וכשרה בזר תליא לגבי איזה זמן אמרינן הכי, דעתה כשיש לנו שחיטה בחולין אמרינן דשחיטה לאו עבודה היא ואמטו להכי כשרה בזר, משא"כ במדבר כשהיו אסורין בבשר תאווה ואז לא היה שחיטה לחולין אז שחיטה נחשבת כעבודת מזבח ואסורה בזר וכשרה רק בכהן, וא"כ נפלא הפלא ופלא מאי דאמרינן במד"ר דלפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאווה במדבר לפיכך בעינן שהכהן ישחט דשם הוי עבודה.

עבודה היא, וגדולה מזו אף חייבים לכתחילה לשחוט בסכין שהוא כלי שרת.

(ואין להקשות דלכאורה הרמב"ם הוא גם נגד התוספתא במנחות והתוס' בחולין ג' א' דשחיטה לא טעונה כלי שרת, דאפשר ליישב דאף התוספתא ס"ל דלכתחילה בעי כלי שרת גם בשחיטה ומאי דקתני דלא טעונה כלי שרת היינו דלא מעכב, וכפי שאכן כך גם דעת הרמב"ם כאן דהוי רק לכתחילה).

ולפי דברי הרמב"ם אין צורך לבאר את דברי החזקוני כפי המבואר לעיל דאזיל בשיטת התוס' בחולין והתו"י ביומא, – אלא דלעולם סכין שחיטה הוי כלי שרת אפי' האידנא דשחיטה לאו עבודה.

טז. ובאמת מה נפלאים דברי הרמב"ם דלכאורה מוכח בעליל דלא ס"ל כהתו"י דמשום דהגדלה לאו עבודה היא לכן אי אפשר דהקלפי יהיה כלי שרת, והוא משום דברמב"ם פ' ג' מהל' עבודת יום הכפורים בסוף הלכה א' וז"ל: "...וכלי זה חול הוא ושל עץ היה וקלפי שמו..." וממה דכתב בחדא מחתא, כלי זה חול הוא ושל עץ היה..." הרי דנתן טעם מדוע הוא חול ואינו כלי שרת משום שהוא של עץ ולא אשכחן כלי שרת בשל עץ, ולא יכול הרמב"ם לכתוב שהוא של חול משום דהגדלה לאו עבודה ולכן לא יכול להתקדש בקדושת כלי שרת כפי שכתב התו"י – ומשום דהא הרמב"ם כתב לגבי סכין של שחיטת קדשים שהוא צריך להיות קדוש בקדושת כלי שרת אף דשחיטה לאו עבודה היא הרי שפתי הרמב"ם ברור מללו דאין כל מניעה מה שאינה עבודה שאי אפשר יהיה להקדיש בקדושת כלי שרת את הכלי שאיתו עושים את המעשה.

יז. ויש להוסיף דהערה זו היא בפרט לפי הלח"מ דסבור דהגדלה לאו עבודה מיקלש קליש מאי דאמרינן לאו עבודה כלפי מאי דאמרינן שחיטה לאו עבודה דבשחיטה לאו עבודה, כפי שאסברא לן הלח"מ הוא משום שנוהגת בחולין, בנשים ובעבדים, משא"כ בהגדלה דחשבינן לה אינה עבודה רק משום דכשירה בסגן, וא"כ מחול ימים ירבה דאם אפשר להקדיש בקדושת כלי שרת סכין של שחיטת קדשים על אף דאינה עבודה ממש ק"ו בן בנו של ק"ו דשייך לגבי קלפי דנקדשו בקדושת כלי שרת ולא יהיה מניעה מאי דנחשב דהגדלה אינה עבודה, ובודאי אפשר היה להקדישו בקדושת כלי שרת אילולי דהוה של עץ ואין קדושת כלי שרת בכלי עץ, וזה המניעה היחידה מאי דאי אפשר לקדש בקדושת כלי שרת את הקלפי.

יח. ומצינו בזית רענן להמג"א דאזיל כשיטת הרמב"ם דמאי דשחיטה כשרה בזור לא תליא רק בזמן שלא נאסר בשר תאווה, אלא אף בזמן שנאסר בשר תאווה ג"כ שחיטה כשרה בזור.

דהנה איתא במכילתא דר' ישמעאל פ' בא' מסכתא דפסחא פ' א' וז"ל: החדש הזה לכם וגומר... רבי עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה בהן משה והראהו המקום את כלן באצבע. כיוצא בדבר אתה אומר וזה לכם הטמא. כיו"ב וזה מעשה המנורה וי"א אף בשחיטה נתקשה משה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח... ע"כ לשון המכילתא. וצ"ע בתרתי:

א. למ"ד אף בשחיטה נתקשה משה ומייתי ראייה ממה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח היכן מצינו רמז בפסוק זה דקאי רק על שחיטה אולי נתקשה בענין אחר מהקרבת הקרבנות דהא נאמר וזה אשר תעשה על המזבח??

ב. ...ובס' זית רענן להמג"א ז"ל הקשה ביותר וז"ל: שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח, קשה מנ"ל דאשחיטה קאי דילמא קאי אהקרבה דאם לא כן למה כתבה רחמנא גבי קדשים. ואפשר דס"ל כמאן דאמר דבמדבר אכלו בשר נחירה ממילא שם רק קדשים היו צריכים שחיטה, כדאיתא פ"ק דחולין יז' א'... וס"ל דקאי אשחיטה מדאמר רחמנא למשה, וזה אשר תעשה" והלא אהרון הקריב קרבנות, אלא על כרחך אשחיטה שכשרה בזור עכ"ל.

הרי לך דהזית רענן נקט בפשיטות כדעת הרמב"ם ודלא כמוש"כ בדעת הנך קמאי.

* * *

יט. אמנם יש דרך לפרש דברי המכילתא בדרך חדוד גם לפי דברינו בדעת החזקוני, דבאמת במדבר שחיטה אינה כשרה בזור ורק בכהן, ומ"מ אמר הקב"ה למשה רבינו, וזה אשר תעשה" הציזוי הוא שאף במדבר ששחיטה טעונה כהן משום דהוי עבודה יכול משה רבינו לשחוט משום דבשבעת ימי המילואים היה לו דין כהן, ואמטו להכי יכול היה משה רבינו לשחוט בשבעת ימי המילואים אע"פ שבמדבר שחיטה טעונה כהן.

* * *

כ. ולשיטת החזקוני והתו"י ביומא לט' איתברר לן מאי דמטו בה משמיה דמרן הגרי"ז וצוקללה"ה דסכין שחיטת קדשים שנפגם טעון גניזה רק משום דהוי תשמישי קדושה ולא כמו שנקט המקדש דוד

אמנם יש מקום גם לדברי המקדש דוד, אבל זה רק אליבא דהרמב"ם דס"ל דסכין של שחיטת קדשים צריך להיות קדוש בקדושת כלי שרת לכתחילה, וא"כ שייך חיוב גניזה בסכין שנפגם משום קדושת כלי שרת. ודו"ק בכל מה שכתבנו בס"ד.

דטעון גניזה משום דהוי כלי שרת, דכאמור אליבא דהחזקוני והתו"י אין היכי תמצי של סכין שחיטת קדשים שיתקדש בקדושת כלי שרת זולת במדבר שנאסר להם בשר תאווה ואז שחיטת קדשים היא עבודה ולכן אפשר להקדיש הסכין בקדושת כלי שרת.